

13. Cherleniak I.I., Kurei O.A. *Kontseptualni problemy identyfikatsii postsotsialistychnoi transformatsii ekonomichnoi systemy Ukrainy [Conceptual problems of identification of post-socialist transformation of Ukraine economic system]. // Ekonomichnyi chasopys. XXI. 2013. № 11-12 (2). 3-6 p.*
14. Yahelska K.Iu. *Mistse transformatsiinykh protsesiv ukrainskoi ekonomiky v typolohii ekonomichnoho rozvytku [Location of transformation processes in Ukrainian economy in the typology of economic development]. // Yevropeyskyi vektor ekonomichnoho rozvytku. 2014. №1 (16). 203-209 p.*
15. Bell D. *The coming of post-industrial society: a venture in social orecasting.* New York : Basic Books, 1990. 616 p.
16. Dankwart A. *Rustow. Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model. //Comparative Politics. 1970. Volume 2, Issue 3. 337-363 pp.*
17. Herman E. *Daly Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development* Beacon Press, 1997. 268 p.
18. John Kenneth Galbraith. *The New Industrial State.* Princeton University Press, 2007. 576 p.
19. Peter F. Drucker. *Post-Capitalist Society.* New York : Harper Business, 1994. 240 p.
20. Rostow W.W. *The Stages of Economic Growth : A NonCommunist Manifesto.* New York : Cambrige Univercity Press, 1991. 274 p.
21. Smith A. *Lectures on Jurisprudence.* Oxford : Clarendon Press, 1978.
22. Toffler A. *The Third Wave.* New York : William Morrow & Company, 1980. 544 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Ховрак Інна Вікторівна, доцент кафедри фінансів і кредиту, к.е.н., доцент
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, вул. Першотравнева 20
e-mail: khovrak.inna@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Ховрак Инна Викторовна, доцент кафедры финансов и кредита, к.э.н., доцент
Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского
г. Кременчуг, ул. Первомайская 20
e-mail: khovrak.inna@mail.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR

Khovrak Inna, Ph.D., Associate Professor, Finance and credit department
Kremenchuk Mykhailo Ostohradskyyi National University
Kremenchuk, Pershotravneva Street, 20
e-mail: khovrak.inna@mail.ru

УДК 332.63

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕНТНИХ ВІДНОСИН В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Шульга О.А.

Мета роботи – дослідити форми земельної ренти в сучасних умовах, роль рентного фактору у системі орендних відносин та його місце в системі оподаткування доходів землевласників та землекористувачів.

Методологічною основою роботи є застосування загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Єдність логічного та історичного підходів, емпіричний метод та узагальнення були використані при визначенні та аналізі форм земельної ренти, факторів та умов їх утворення. Метод поєднання аналізу та синтезу, просування від абстрактного до конкретного були застосовані при визначенні розміру орендної плати та визначення частки земельної ренти, яка має вилучатися у землевласників через податки, зв'язку ренти та попиту і пропозиції на аграрну продукцію.

Основні результати роботи: досліджено форми земельної ренти в сучасних умовах, роль рентного фактору у системі орендних відносин та податку як інструменту рентних відносин, піднято питання, пов'язані з оцінкою землі та регулювання рентних доходів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у поглибленні розуміння сутності, причин і умов утворення земельної ренти в сучасних умовах, ролі рентного фактору у сільському господарстві та національній економіці в цілому. Запропоновані у роботі рекомендації можуть бути використані у процесі розробки державних програм соціально-економічного розвитку сільського господарства України, при розробці методів і механізмів підвищення ефективності державного регулювання у даній галузі.

Висновки. Поряд з традиційними формами ренти, якими є диференціальна I та II, абсолютна та монопольна, з'являються нові форми ренти, виникнення яких пов'язане з розвитком суспільства і господарською діяльністю людини. Нагальним наразі є вдосконалення податкової системи в напрямі стимулювання землевласників і землекористувачів спрямовувати земельну ренту на підвищення родючості ґрунту і проведення заходів з охорони земель. У зв'язку з цим, доцільно вилучати тільки диференціальну ренту I, а от щодо диференціальної ренти II, то вона повинна залишатися у землевласників або землекористувачів, стимулюючи їх до ефективного використання земельних угідь. Крім того, податок на землю має встановлюватися з еталонного, а не фактичного рівня ефективності. Доцільним є запровадження штрафів із землевласників, якщо якісний стан земельної ділянки стане гіршим.

Іще однією не менш важливою проблемою, пов'язаною з рентними відносинами, є розмір орендної плати. Її розмір повинен бути встановлений як відсоток від грошової оцінки земельної ділянки з урахуванням строку дії договору оренди – зі збільшенням строку оренди розмір орендної плати має зменшуватися.

Монополія земельної власності, як бар'єр для міжгалузевого перерозподілу ресурсів спрямовує надлишковий прибуток не на збільшення виробництва продукції, а перетворює його на абсолютну земельну ренту. Унаслідок цього стримується виробництво в сільському господарстві, гальмується технічний прогрес у галузі. Тому існує об'єктивна необхідність державного втручання з метою використання доданої вартості відповідно до її функціонально-економічного призначення.

Ключові слова: сільське господарство, земельна рента, диференціальна рента, абсолютна рента, квазірента, антирента, податки, оренда, оцінка землі, перерозподіл доходів.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ РЕНТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Шульга О.А.

Цель работы – исследовать формы земельной ренты в современных условиях, роль рентного фактора в системе арендных отношений и его место в системе налогообложения доходов землевладельцев и землепользователей.

Методологической основой работы является применение общенаучных и специальных методов научного познания. Единство логического и исторического подходов, эмпирический метод и обобщение были использованы при определении и анализе форм земельной ренты, факторов и условий их образования. Метод сочетания анализа и синтеза, продвижения от абстрактного к конкретному были применены при определении размера арендной платы и определения части земельной ренты, которая должна изыматься у землевладельцев через налоги, связи ренты с спросом и предложением на аграрную продукцию.

Основные результаты работы : исследованы формы земельной ренты в современных условиях, роль рентного фактора в системе арендных отношений и налога как инструмента рентных отношений, затронуты вопросы, связанные с оценкой земли и регулированием рентных доходов.

Практическое значение полученных результатов заключается в углублении понимания сущности, причин и условий образования земельной ренты в современных условиях, роли рентного фактора в сельском хозяйстве и национальной экономике в целом. Предложенные в работе рекомендации могут быть использованы в процессе разработки государственных программ социально-экономического развития сельского хозяйства Украины, при разработке методов и механизмов повышения эффективности государственного регулирования в данной отрасли.

Выводы. Рядом с традиционными формами ренты, которыми является дифференциальная I и II, абсолютная и монополия, появляются новые формы ренты, возникновение которых связано с развитием общества и хозяйственной деятельностью человека. Неотложным теперь есть совершенствование налоговой системы в направлении стимулирования землевладельцев и землепользователей направлять земельную ренту на повышение плодородия почвы и проведения мероприятий по охране земель. В связи с этим, целесообразно изымать только дифференциальную ренту I, а вот относительно дифференциальной ренты II, то она должна оставаться у землевладельцев или землепользователей, стимулируя их к эффективному использованию земельных угодий. Кроме того, налог на землю должен устанавливаться из эталонного, а не фактического уровня эффективности. Целесообразным является ввод штрафов из землевладельцев, если качественное состояние земельного участка станет худшим.

Еще одной не менее важной проблемой, связанной с рентными отношениями, является размер арендной платы. Ее размер должен быть установлен как процент от денежной оценки земельного участка с учетом срока действия договора аренды - с увеличением срока аренды размер арендной платы должен уменьшаться.

Монополия земельной собственности, как барьер для межотраслевого перераспределения ресурсов направляет избыточную прибыль не на увеличение производства продукции, а превращает его в абсолютную земельную ренту. Вследствие этого сдерживается производство в сельском хозяйстве и технический прогресс в отрасли. Поэтому существует объективная необходимость государственного вмешательства с целью использования добавленной стоимости в соответствии с ее функционально-экономическим назначением.

Ключевые слова: сельское хозяйство, земельная рента, дифференциальная рента, абсолютная рента, квазирента, антирента, налоги, аренда, оценка земли, перераспределение доходов.

THEORETICAL PRINCIPLES OF THE RENT RELATIONS ARE IN AGRICULTURE

Shulga O.A.

Aim of work - to investigate the forms of land rent in modern terms, role of the rent factor in the system of leasings relations and his place in the system of taxation of profits of the landed interests.

Methodological basis of work is application of scientific and special methods of scientific cognition. Unity of logical and historical approaches, empiric method and generalization, were used for determination and analysis of forms of land rent, factors and terms of their formation. Method of combination of analysis and synthesis, advancement from abstract to concrete were applied at determining size of rent and determination of part of land rent, that must be withdrawn for the landed interests through taxes, copula of rent and demand and supply on agrarian products.

Basic job performances: the forms of land rent are investigational in modern terms, role of the rent factor in the system of leasings relations and tax as to the instrument of the rent relations, the questions related to the estimation of earth and adjusting of the rent profits are affected.

The practical value of the got results consists in deepening of understanding of essence, reasons and terms of formation of land rent in modern terms, roles of the rent factor in agriculture and national economy on the whole. The recommendations offered in-process can be used in the process of state program of socio-economic development of agriculture of Ukraine development, at development of methods and mechanisms of increase of efficiency of government control in this industry.

Conclusions. Next to the traditional forms of rent, that is differential And and II, absolute and monopolistic, the new forms of rent, the origin of that is related to development of society and economic activity of man, appear. Urgent now there is perfection of the tax system in direction of stimulation of the landed interests and землекористувачів to send land rent to the fertility-improving of soil and realization of measures on the guard of earth. In this connection, it is expedient to withdraw only differential rent And, and here in relation to differential rent of II, then she must remain for the landed interests or землекористувачів, stimulating them to the effective use of the landed lands. In addition, a tax on earth must be set from the standard, but not actual level of efficiency. Expedient is an input of fines from the landed interests, if the quality state of lot land will become worst.

Yet one no less important problem related to the rent relations is a size of rent. HER size must be set as a percent from the money estimation of lot land taking into account the term of action of contract of tenancy - with the increase of term of lease the size of rent must diminish.

Monopoly of agrarian property, as a barrier to the inter-branch redistribution of resources sends a surplus income not to the increase of production of goods, but converts him into аб-солюмну land rent. Because of it a production restrains temper in agriculture, галь-мується technical progress in industry. Therefore there is an objective necessity of state interference with the aim of the use of valueadded in accordance with her functionally-economic setting.

Key words: agriculture, land rent, differential rent, absolute rent, kvazirenta, antirent, taxes, lease, estimation of earth, redistribution of profits.

Вступ. Рентні відносини є важливою складовою ринкової економічної системи. Актуальність проблем, пов'язаних із земельною рентою, пояснюється тим, що вона є економічною формою реалізації права власності на землю через орендну плату. формує ціну землі і відіграє важливу роль при встановленні цін на аграрну продукцію.

Питання, пов'язані з утворенням, розподілом і присвоєнням земельної ренти давно цікавлять вчених. Питання ренти у своїй праці досліджували А. Сміт, Ф. Кене, А. Тюрго, Д. Рікардо, К. Маркс, А. Маршалл, Д. Андерсен та ін. Серед сучасних вчених, які займаються проблемами земельної ренти, слід відзначити праці П. Гайдуцького, О. Дація, О. Кагарлицької, Г. Шмельова, Є. Кирилюка, І. Кошкaldi, Ю. Яковця та ін.

Мета статті – дослідити форми земельної ренти в сучасних умовах, роль рентного фактору у системі орендних відносин та його місце в системі оподаткування доходів землевласників і землекористувачів.

Виклад матеріалу. Земельна рента виникла із запровадженням земельної власності. Потрібно відмітити, що різним етапам розвитку відносин земельної власності відповідають різні види земельної ренти, а саме: відробіткова, продуктова і грошова ренти. Перші два види ренти на сьогоднішній день майже не використовуються (крім країн, що розвиваються), а от щодо грошової ренти, то вона є наразі найпоширенішою.

Основною формою земельної ренти в сільськогосподарському виробництві є диференціальна рента. Диференціальна земельна рента характеризується відмінностями в природних умовах, які призводять до того, що при однакових витратах на різні за якістю і місцезнаходженням землям створюється різний обсяг продукції і неоднаковий прибуток. Коли ціна виробленої продукції нижча від ціни її реалізації, виникає додатковий прибуток, який є матеріальною основою диференціальної ренти I і II. Тому показник диференціального доходу є порівнянням на всіх землях у будь-яких умовах виробництва.

Диференціальна рента I пов'язана в основному з екстенсивним етапом в розвитку сільського господарства, залученням в обробітку нових земель. Що стосується диференціальної ренти II, то вона пов'язана з інтенсифікацією сільського господарства. Можна стверджувати, що диференціальні ренти I і II мають загальну природу і обумовлені диференціацією чинників виробництва за їх якістю і кількістю. Саме тому диференціальна рента I може переходити в диференціальну ренту II при інтенсивному веденні виробництва і, навпаки, диференціальна рента II може переходити в диференціальну ренту I, якщо орендар переукладає договори на використання землі договору на користування ділянкою ефект від додаткових вкладень капіталу в землю дістається її власникові безкоштовно.

Абсолютна земельна рента утворюється на всіх землях, незалежно від їх якості і місцезнаходження. Причиною її утворення є монополія приватної власності на землю в сільському господарстві. Нині джерелом абсолютної ренти є вища продуктивність і інтенсивність праці на вирощуванні окремих культур.

Монопольна земельна рента утворюється на землях з винятковими природними умовами, на яких можливе виробництво рідкісних за своїми споживчими якостями видів сільськогосподарської продукції. Наприклад, на півдні України унікальні умови для вирощування винограду, деяких лікарських рослин. Саме обмеженість земель виняткової якості обумовлює особливий дефіцит цієї монопольної продукції на ринку, що веде до її реалізації за монопольно високими цінами. Прибуток, що перевищує середній рівень, і утворює монопольну ренту, яку привласнює власник земельної ділянки, розміщеної у сприятливих умовах. Ця форма ренти також утворюється і при високому попиті на інші продукти землеробства, що дозволяє власнику землі встановлювати більш високі ціни на свою продукцію.

Ще однією формою ренти є квазірента, яка утворюється в результаті впровадження інновацій і передбачає прибуток, одержуваний від застосування власності, створеної інтелектом людини, або в результаті ефективного використання факторів виробництва.

Особливий інтерес в сучасних умовах викликає антирента, яка спостерігається протягом останніх десятиліть ХХ ст. Антирента – це незаконно отриманий прибуток, який з'являється внаслідок варварського використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища. Антирента є результатом розкрадання природних багатств і позбавлення умов життєдіяльності майбутніх поколінь, що потребує додаткових витрат на відтворення природних ресурсів і усунення завданого екологічного збитку.

Таким чином, питання земельної ренти не втрачає своєї актуальності і поряд з традиційними формами ренти з'являються нові, виникнення яких пов'язане з розвитком суспільства і господарською діяльністю людини.

Земельна рента лежить в основі визначення вартості і цінності землі. Вартість земельної ділянки визначається усіма очікуваними прибутками і вигодами від її використання, який утворюється під час використання землі внаслідок її здатності виробляти що-небудь за вирахуванням усіх витрат, пов'язаних з його отриманням. Дискусійним нині серед науковців є питання про те, яку частину ренти слід вилучати. Вчені до вирішення до цього питання підходять по-різному. Однак, всі єдині в тому, що при оподаткуванні слід дотримуватися трьох основних принципів:

- 1) фіскальну достатність (встановлення податків і зборів з урахуванням необхідності досягти збалансованості видатків бюджету з його доходами);
- 2) економічну ефективність (встановлення таких податків та зборів, що не перешкоджають ефективному розподілу економічних ресурсів);
- 3) соціальну справедливність (встановлення податків та зборів відповідно до фактичної платоспроможності платників податків) [3, С. 166].

Крім того, всі розуміють з урахуванням ситуації у сфері землекористування, що необхідно стимулювати землевласників і землекористувачів спрямовувати земельну ренту на підвищення родючості ґрунту і проведення заходів з охорони земель. Тому, на нашу думку, вилучати необхідно тільки диференціальну ренту I, а от щодо диференціальної ренти II, то вона повинна залишатися у землевласників або землекористувачів, стимулюючи їх до ефективного використання земельних угідь.

Проте тут ми стикаємося з наступною проблемою. Методично розділити диференціальну ренту I і II складно, оскільки утворення диференціальної ренти II також пов'язане з природними властивостями землі. Тому вилучення диференціальної ренти I веде до вилучення і частини диференціальної ренти II.

У зв'язку з цим, ми погоджуємося з думкою вчених, що податок на землю має встановлюватися з еталонного, а не фактичного рівня ефективності. Оскільки фактичного рівня ефективності можна досягнути за рахунок підвищення родючості земельної ділянки. І тоді вийде, що землевласник, який покращив якісний стан земель, буде сплачувати податку більше, а це, у свою чергу, не спонукатиме його до поліпшення якісного стану землі і досягнення вищого рівня ефективності. У той же час, доцільним є запровадження штрафів із землевласників, якщо якісний стан земельної ділянки погіршиться.

Ще однією не менш важливою проблемою, пов'язаною з рентними відносинами, є розмір орендної плати. Орендна плата включає відсоток на капітал і ренту, тобто додатковий дохід, який отримує власник за передані в оренду засоби виробництва. Землевласник при встановленні розміру орендної плати враховує, щоб через земельний податок у нього не вилучали земельної ренти, яка йому належить. Орендар же, у свою чергу, дивиться, щоб розмір орендної плати не скорочував його запланованого доходу і дозволяв отримувати створену ним диференціальну ренту II. Виходячи з вищесказаного, розмір орендної плати повинен бути встановлений як певний відсоток від грошової оцінки земельної ділянки з урахуванням строку дії договору оренди. Так, при короткостроковій оренді розмір плати повинен бути більшим, а при довгостроковій – меншим.

З погляду рентних відносин принципове значення також мають економічні показники оцінки землі, дані про витрати і прибутковість різних земельних ділянок, про ціни на продукцію і ціну на землю, яку визначають на основі диференціальної

ренти як різницю між величиною прибутку, отриманого на більш продуктивних за природною родючістю землях, і прибутку з менш продуктивних земель.

Оцінка землі являє собою порівняльний кількісний і економічний розрахунок її споживчих властивостей і еколого-економічних ефектів використання при різному цільовому призначенні земельних ділянок. Воно визначається завданнями вибору доцільних напрямків і способів землекористування і життєзабезпечення населення.

Економічна оцінка земель, яка є складовою частиною державного земельного кадастру, дає кількісну характеристику об'єктивно існуючої ґрунтової родючості за економічними показниками. Дані оцінки земель використовують як нормативи і нормоутворювальні чинники під час планування обсягів виробництва і закупівель сільськогосподарської продукції, аналізу ефективності використання земель, вдосконалення механізму платежів за використання земельної ділянки, матеріального стимулювання праці, техніко-економічного обґрунтування землевпорядних заходів, розрахунку втрат сільського господарства у разі вилучення земель з господарського обігу, і в інших цілях.

Отже, під економічною оцінкою слід розуміти порівняльну оцінку якості землі за економічними показниками, яка потрібна для вирішення багатьох виробничих і управлінських завдань і, перш за все, для ефективного використання земельних ресурсів з урахуванням їх потенційних можливостей.

Важливим питанням у проведенні економічної оцінки землі є вибір і обґрунтування її показників. На сьогодні серед науковців немає одностайної думки стосовно показників, які характеризують економічну ефективність використання земельних ресурсів. Одні пропонують такі, як: структура сільськогосподарських угідь, рівень урожайності основних сільськогосподарських культур; щільність поголів'я тварин та їхня продуктивність; загальні економічні показники на 100 га сільськогосподарських угідь і ріллі. Інші вважають, що ефективність використання земельних ресурсів доцільно визначати системою таких показників: виробництво валової продукції на одиницю земельної площі; виробництво валової продукції рослинництва на одиницю земельної площі; виробництво валової продукції тваринництва на одиницю земельної площі; урожайність сільськогосподарських культур з одиниці посівної площі; вихід продукції тваринництва на одиницю земельної площі; розмір валового доходу і чистого доходу з одиниці земельної площі [3, С. 189-190].

Оскільки родючість землі безпосередньо характеризується виходом конкретного виду продукції, тобто урожайністю сільськогосподарських культур, то вона і виступає початковим показником економічної оцінки. Однак, однакову урожайність можна отримати і на різних за якістю землях, але при різних витратах засобів. Тому слід брати до уваги співвідношення урожайності при рівних витратах. При визначенні якості землі за урожайністю сільськогосподарських культур, слід використовувати у вартісному обчисленні показники валової продукції, окупності витрат і диференціального доходу. Однак, додатково доцільно використовувати методику грошової оцінки землі.

Особливий інтерес також становить зв'язок між рівнем земельної ренти та співвідношенням попиту та пропозиції на аграрну продукцію. Кон'юнктура ринку сільськогосподарської продукції у стадії зростання характеризується перевищенням рівня попиту над рівнем пропозиції і, відповідно, тенденцією зростання ринкових цін. У цій ситуації механізм міжгалузевої конкуренції мав би забезпечити зростання пропозиції аграрної продукції та швидке її врівноваження із попиту. Це призвело би до зниження цін, завищений прибуток повинен був би зменшитися до середньої його норми. Надлишковий прибуток, отримуваний унаслідок завищення цін, мав би тимчасовий характер. Саме такі процеси характерні для вільної міжгалузевої конкуренції. Проте в аграрній сфері капітал наштовхується на протидіючу силу – земельну власність. Унаслідок цього надлишковий прибуток перетворюється на стійкий і регулярно отримуваний у сільському господарстві дохід, який привласнюється землевласником у вигляді абсолютної земельної ренти. А кон'юнктура аграрного ринку характеризується відносно стійким переважанням обсягу попиту над обсягом пропозиції.

Попит на землю, як і попит на інші види ресурсів, є похідним від попиту на аграрну продукцію. Зміни попиту на сільськогосподарську продукцію визначають зміни попиту на землю: Крім того, попит на землю зростає не лише під впливом попиту на продовольство, а й унаслідок, дедалі ширшого її використання для несільськогосподарських цілей. Відповідно, стійке перевищення рівня попиту на світовому ринку сільськогосподарської продукції та землі над рівнем пропозиції, зміна рівня цього перевищення визначає величину та динаміку абсолютної земельної ренти.

Водночас диференційна рента може змінюватися навіть за незмінності попиту на сільськогосподарську продукцію. Тому диференційна рента не завжди залежить від кон'юнктури аграрного ринку. Зміни попиту на продукцію аграрної сфери можуть вплинути на рівень диференційної ренти лише у тому разі, якщо зростання обсягів виробництва продукції, спричинене зростанням попиту, призведе до посилення диференціації доходу від обробітку гірших і кращих земельних ділянок.

Однак, ціни на продукцію сільського господарства зростають не тому, що зростає абсолютна рента (хоча це теж можливо), а тому, що попит на продукцію зростає швидшими темпами, ніж пропозиція. Перетворення надлишкового прибутку на абсолютну ренту не дає можливості швидко наростити виробництво продукції за рахунок припливу капіталу в сільське господарство. Приплив капіталів не може забезпечити зростання кількості оброблюваної землі, тому зростання виробництва можливе переважно інтенсивним шляхом.

За відсутності такого бар'єра на шляху міжгалузевої конкуренції, як монополія земельної власності та землекористування, призвели б до зростання пропозиції продукції та його врівноваження з попиту. Унаслідок цього відбулося б зниження вартості аграрної продукції та цін, зник би надлишковий прибуток, що брав би участь у вирівнюванні норми прибутку в середню його норму в економіці. Проте монополія земельної власності, як бар'єр для міжгалузевої конкуренції, міжгалузевого перерозподілу ресурсів спрямовує надлишковий прибуток не на збільшення виробництва продукції, а перетворює його на абсолютну земельну ренту. Унаслідок цього стримується виробництво в сільському господарстві, гальмується технічний прогрес у галузі.

Тому існує об'єктивна необхідність державного втручання з метою використання доданої вартості відповідно до її функціонально-економічного призначення. Суспільство має бути зацікавлене в тому, щоб додаткові ресурси, спрямовані ним в аграрну сферу, не «вимивалися» з неї. Перерозподіл земельної ренти державою може призвести до нарощування обсягів капіталу, вкладеного в сільськогосподарське виробництво, до переходу від екстенсивного до переважно інтенсивного типу, коли величина пропозиції продукту збільшується не за рахунок розширення земельних площ, а за рахунок збільшення маси вкладеного у них капіталу.

Це один із основних шляхів усунення диспропорцій кон'юнктури аграрного ринку, подолання відставання пропозиції від попиту, забезпечення збалансованості виробництва і споживання.

Однак, механізм міжгалузевої конкуренції не може швидко подолати не рівноважний стан кон'юнктури аграрного ринку через природні перешкоди, які стримують вплив ресурсів з аграрної сфери. Це є причиною тривалих аграрних криз перевищення, відносно низьких доходів фермерів унаслідок сформованого диспаритету між цінами на сільськогосподарську та промислову продукцію. Поряд з неможливістю міжгалузевого перерозподілу сільгоспугідь, бар'єром на шляху становлення ефективно конкурентної рівноваги є іммобільність інших ресурсів, використовуваних у сільськогосподарському виробництві. Мова йде про такі ресурси, як земля, сільськогосподарські тварини, багаторічні насадження, зернозбиральні

комбайни, сівалки тощо, які не можуть знайти альтернативного застосування в інших сферах економіки. Можливість переключення, трудових ресурсів у несільськогосподарські галузі теж обмежена через територіальну відірваність села від міста, відмінності праці в сільському господарстві від праці в інших сферах економіки. Це ускладнює перелив ресурсів під впливом міжгалузевої конкуренції із сільського господарства в галузі, де ринкова кон'юнктура сприятливіша.

Неможливість швидкого переливу ресурсів на інші види діяльності змушує товаровиробників продовжувати сільськогосподарське виробництво, не скорочуючи його навіть за умов відносно низьких цін, оскільки аграрне виробництво є для них основним і найчастіше єдиним джерелом доходів. У такій ситуації вони намагаються компенсувати частину зменшення свого доходу від падіння цін шляхом підтримання обсягів виробництва та продажу на попередньому рівні. Про цю особливість селянського господарства писав ще О. В. Чаянов у своїй концепції процеспоживного балансу.

Ця концепція виходила з того, що селянин, використовуючи в господарстві власну працю, та працю членів своєї сім'ї, прагне не максимізації прибутку, а зростання валового доходу. Тобто, якщо зниження цін призведе до зникнення економічного та нормального прибутку, селянин всеодно продовжить виробництво, оскільки він отримує дохід, необхідний для задоволення поточних потреб сім'ї [1, С. 214-217].

Висновки. Поряд з традиційними формами ренти, якими є диференціальна I та II, абсолютна та монополярна, з'являються нові форми ренти, виникнення яких пов'язане з розвитком суспільства і господарською діяльністю людини. Нагальним наразі є вдосконалення податкової системи в напрямі стимулювання землевласників і землекористувачів спрямовувати земельну ренту на підвищення родючості ґрунту і проведення заходів з охорони земель. У зв'язку з цим, доцільно вилучати тільки диференціальну ренту I, а от щодо диференціальної ренти II, то вона повинна залишатися у землевласників або землекористувачів, стимулюючи їх до ефективного використання земельних угідь. Крім того, податок на землю має встановлюватися з еталонного, а не фактичного рівня ефективності. Доцільним є запровадження штрафів із землевласників, якщо якісний стан земельної ділянки стане гіршим.

Ще однією не менш важливою проблемою, пов'язаною з рентними відносинами, є розмір орендної плати. Її розмір повинен бути встановлений як відсоток від грошової оцінки земельної ділянки з урахуванням строку дії договору оренди – зі збільшенням строку оренди розмір орендної плати має зменшуватися.

Монополія земельної власності, як бар'єр для міжгалузевого перерозподілу ресурсів спрямовує надлишковий прибуток не на збільшення виробництва продукції, а перетворює його на абсолютну земельну ренту. Унаслідок цього стримується виробництво в сільському господарстві, гальмується технічний прогрес у галузі. Тому існує об'єктивна необхідність державного втручання з метою використання доданої вартості відповідно до її функціонально-економічного призначення.

Список використаних джерел

1. Кирилюк Є.М. *Аграрний ринок в умовах трансформації економічних систем: монографія* / Є.М. Кирилюк. – К.: КНЕУ, 2013. – 571 с.
2. Коваль О.М. *Розвиток ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки в Україні: монографія* / О.М. Коваль – К.: Вид-во «Четверта хвиля», 2014. – 286 с.
3. Кошкалда І.В. *Земельні відносини в аграрному секторі економіки України: монографія* / І.В. Кошкалда / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х.: Гриф, 2012. – 352 с.
4. Макконнелл К.Р. *Економікс: Принципи, проблеми и политика: в 2т.* / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю; пер. с англ. 11-го изд. – М.: Республика, 1992. – Т.1. – 399 с.; Т.2. – 400 с.
5. Маркс К. *Капитал. Критика политической экономии* / К. Маркс; под ред. Ф. Энгельса. – М., Политиздат, 1978. – Т. III, кн. III. *Процесс капиталистического производства, взятый в целом. Ч. II. I-IV, 509-1084 с.*
6. Смит А. *Исследование о природе и причинах богатства народов* / А. Смит – М.: Наука, 1993. – 514 с.

References

1. Kyryliuk Ye.M. *Agrarnyiy rynek v umovakh transformatsii ekonomichnykh system: monografia*. K.: KNEU, 2013. 571 s.
2. Koval O.M. *Rozvytok resursnogo potentsialu agrarnogo sektora ekonomiky v Ukraini: monografia*. K.: Vyd-vo «Chetverta khvylia», 2014. 286 s.
3. Koshkald I.V. *Zemelni vidnosyny v agrarnomu sectori ekonomiky Ukrainy. Khark. nats. agrar. un-t im. V.V. Dokuchaieva. Kh.: Hryf, 2012. 352 s.*
4. Makkonell K.R., Briu S.L. *Yekonomiks: printsipy, problemy i politika: v 2 t.; per. s angl. 11-go izd. M.: Respublika, 1992. T.1. 399 s.; T.2 400 s.*
5. Marks K. *Kapital. Kritika politicheskoi ekonomii; pod red. F. Engelsa. M., Politizdat, 1978. T. III, kn. III. Protses kapitalisticheskogo proizvodstva, vziaty v tselom. Ch. II-IV, 509-1084 s.*
6. Smit A. *Isledovania o prirode I prichinakh bagatstva narodov. M.: Nauka, 1993. 514 s.*

ДАНІ ПРО АВТОРА

Шульга Ольга Антонівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601, Україна

e-mail: shulga_olga_a@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Шульга Ольга Антоновна, кандидат экономических наук, доцент кафедры экономической теории

Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова

ул. Пироговая, 9, г. Киев, 01601, Украина

e-mail: shulga_olga_a@ukr.net

ABOUT THE AUTHOR

Shulga Olga Antonovna, candidate of economic sciences, associate professor of department of economic theory

National pedagogical university of the name of M. П. Drahomanov

a street is Pie, 9, Kyiv, 01601, Ukraine

e-mail: shulga_olga_a@ukr.net